

Ledia DUSHKU

**KRIZA LINDORE DHE BASHKËPUNIMI BALLKANIK:
MIDIS INTERESAVE TË PËRBASHKËTA
DHE KUFIZIMEVE NACIONALISTE**

Abstrakt:

Ky studim analizon ndikimin e Krizës Lindore në përpjekjet për bashkëpunim ndërmjet popujve të Ballkanit, me fokus të veçantë në negociatat shqiptaro-greke gjatë viteve 1877-1878. Në qendër të analizës është tensioni ndërmjet interesave të përbashkëta strategjike të diktuar nga nevoja për të frenuar ndikimin rus dhe ekspansionin sllav dhe kufizimeve strukturore të shkaktuara nga projektet kombëtare e vizionet shtetformuese. Ai e vendos rastin shqiptaro-grek brenda një kornize teorike që ndërthur konceptet e bashkëpunimit emergjent në kohë krize, balancimin e rrezikut dhe nacionalizmin pragmatik. Në këtë kuadër, analizohen jo vetëm arsyet që mundësonin afrimin politik, por edhe faktorët ideologjikë që e penguan realizimin e tij. Veçanërisht, doktrina e Megali Idesë, një projekt historik ekspansionist i nacionalizmit grek, paraqitet si një nga elementet kyçe që e bënte bashkëpunimin të pamundur. Kësisoj, bisedimet shqiptaro-greke pasqyrojnë paradoksin e bashkëpunimit ballkanik në fundin e shek. XIX, ku ekzistenca e rrezikut të përbashkët nuk mjaftoi për të tejkaluar ndarjet etno-territoriale dhe mungesën e një vizioni të përbashkët rajonal.

Fjalët kyç: Krizë Lindore, bashkëpunim ballkanik, diplomaci, Megali Ide, nacionalizëm, bashkëpunim në kushte krize.

Hyrje

Kriza Lindore e viteve 1875-1878 përbën një moment të rëndësishëm në transformimin politik të Ballkanit Osman. Përballë revoltave të brendshme dhe ndërhyrjes së Fuqive të Mëdha, popujt e rajonit, ndër ta edhe shqiptarët e grekët, u përballën me sfidën e ripërcaktimit të

pozitës së tyre politike. Fitoret e Rusisë në luftën kundër Perandorisë Osmane dhe paralajmërimet për një marrëveshje përfundimtare rreth organizimit të ri të hapësirës ballkanike, rritën ndjeshëm shqetësimet për një rikonfigurim territorial, pa përfshirjen e faktorëve jo-sllavë.

Dobësimi i vazhdueshëm i Perandorisë përballë sfidave të brendshme dhe presioneve ndërkombëtare sinjalizonte një shpërbërje të ardhshme të kontrollit osman në rajon. Kjo shtyu aktorët ballkanikë të kërkonin forma alternative bashkëpunimi dhe të ndërtonin strategji për mbrojtjen e interesave të tyre kombëtare. Në prag të nënshkrimit të Traktatit të Shën Stefanit (mars 1878), i cili parashikonte krijimin e një Bullgarie të Madhe nën ndikimin rus, shumë territore me popullsi shqiptare rrezikonin t'u kalonin shteteve fqinje. Në këtë kontekst, afrimi shqiptaro-grek u shfaq si një përpjekje për të përballuar rrezikun e ekspansionit pansllav dhe për të pozicionuar veten në zhvillimet e ardhshme diplomatike. Kjo iniciativë kulmoi me planin për një kryengritje të përbashkët, të organizuar nga Komiteti i Janinës nën drejtimin e Abdyl Frashërit, në një moment kur Perandoria Osmane ishte e angazhuar ushtarakisht në frontin lindor. Strategjia synonte të shfrytëzonte klimën e pasigurisë politike për të avancuar objektivat kombëtare dhe për të fituar mbështetje ndërkombëtare.

Studimi vendos në qendër përpjekjet për bashkëpunim ndërmjet veprimtarëve politikë shqiptarë dhe grekë gjatë viteve 1877-1878. Ai fokusohet në analizën e faktorëve që mundësuan një afrim të përkohshëm, si dhe të atyre që penguan konkretizimin e tij. Vëmendje e veçantë i kushtohet ndikimit të doktrinës së *Megali Idesë* dhe mënyrës se si ajo kufizoi bashkëpunimin rajonal. Punimi argumenton se, ndonëse ekzistonte një interes i përbashkët për të balancuar ndikimin sllav, ky interes u zbeh për shkak të projekteve të ngurta shtetformuese, mungesës së një kuadri institucional dhe perceptimeve përjashtuese që të dyja palët kishin për identitetin kombëtar të tjetrit. Si pasojë, lëvizjet drejt bashkëpunimit u zëvendësuan me një formë paralize diplomatike, ku programet nacionaliste mbizotëruan mbi çdo pragmatizëm politik.

Për të analizuar këto dinamika, studimi ndërthur analizën historike me qasje teorike të huazuara nga fushat e marrëdhënieve ndërkombëtare dhe studimeve të nacionalizmit. Risia metodologjike qëndron pikërisht në këtë ndërthurje, e cila e sheh zhvillimin e ngjarjeve jo vetëm si seri

reagimesh ndaj presioneve të jashtme, por si pjesë të një strukture më të gjerë ideologjike dhe konceptuale. Duke e vendosur rastin shqiptarogrek brenda një kornize më të gjerë të ndërveprimeve ballkanike dhe projekteve konkurruese nacionaliste, punimi ofron një interpretim të ri për mënyrën se si kufizimet ideologjike, përfytyrimet përjashtuese të kombit dhe mungesa e një kornize institucionale kontribuan në dështimin e aleancave rajonale.

Kjo qasje analitike lejon të shtrohen pyetje më të gjera mbi natyrën e bashkëpunimit politik në kontekste shumetnike dhe në kushte të krizave sistemike perandorake. Duke ndërlidhur faktorët historikë me konceptet teorike të identitetit dhe rendit ndërkombëtar, studimi synon të kuptojë jo vetëm pse dështuan përpjekjet për solidaritet rajonal në këtë periudhë, por edhe si këto dështime ndikuan në konfigurimin politik të Ballkanit pas-osman. Në këtë mënyrë, ai kontribuon në një analizë më të thelluar dhe ndërdisiplinore të proceseve shtetformuese dhe të trashëgimisë së tyre në Ballkan.

Qasje teorike mbi bashkëpunimin në kontekstin e Krizës Lindore

Në literaturën e marrëdhënieve ndërkombëtare, krizat janë parë si momente të riorganizimit strukturor, ku aktorët politikë, përballë pasigurive ekzistenciale, rishikojnë interesat, aleancat dhe strategjitë e tyre.¹ Në rastin e Ballkanit të fundshekullit XIX, Kriza Lindore (1875–1878) përfaqëson një nga ato momente kyçe që ndihmoi në riformësimin e marrëdhënieve rajonale dhe në artikullimin e projekteve të ndryshme nacionaliste. Në këtë periudhë, ku strukturat perandorake ishin në shpërbërje e sipër dhe nacionalizmat në ngjitje, krizat mund të funksiononin si katalizatorë të bashkëpunimeve të përkohshme, të motivuara më shumë nga mbijetesa sesa nga një vizion i përbashkët.

Një nga konceptet më të dobishme për të kuptuar sjelljen e aktorëve në këto kushte, është teoria e “balancimit të rreziqeve” (*balance of threat theory*), e zhvilluar nga Stephen Walt (1987). Sipas saj, shtetet nuk reagojnë vetëm ndaj fuqisë së një aktori politik, por ndaj përmasës

¹ Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1987); Robert O. Keohane dhe Joseph S. Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition* (Boston: Little, Brown, 1977).

së kërcënimit që ai përfaqëson.² Në rastin shqiptar-grek, perceptimi i përbashkët i rrezikut që vinte nga ekspansioni sllav dhe projekti i Bullgarisë së Madhe (i cili do të sanksionohej nga Traktati i Shën Stefanit në mars të 1878-ës) krijoi një bazë të përkohshme për afirmimet strategjik. Në këtë kontekst, përpjekjet e Abdyl Frashërit dhe Komitetit të Janinës për të ndërtuar një aleancë me Greqinë duhet të kuptohen jo si pasojë e një afërsie ideologjike, por si një strategji balancuese ndaj projektit të Bullgarisë së Madhe dhe rrezikut të dominimit rus. Duke synuar mobilizimin e një kryengritjeje të përbashkët në kulmin e dobësimit osman, kjo iniciativë përfaqëson një shembull tipik të bashkëpunimit emergjent, të nxitur nga perceptimi i përbashkët i kërcënimit të jashtëm.

Sipas teorive liberale të bashkëpunimit ndërkombëtar interesat e përbashkëta nuk mjaftojnë për të siguruar një bashkëpunim të qëndrueshëm, nëse mungojnë besimi reciprok, institucionet e përbashkëta dhe mekanizmat për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve.³ Këto mungesa ishin veçanërisht të ndjeshme në kontekstin ballkanik të shek. XIX, ku nacionalizmat në ngjitje vepronin si pengesë strukturore. Në këtë kuadër, teoria e nacionalizmit etnokulturor, siç e trajton Anthony D. Smith, argumenton se nacionalizmat e ndërtuar mbi përkatësinë etnike, kulturore dhe historike përjashtojnë “tjetrin” nga hapësira e bashkëpunimit, duke e përkufizuar atë si një subjekt jo të pranueshëm për aleancë.⁴

Në këtë dritë, mungesa e çdo strukture formale ndërmjet veprimtarëve politikë shqiptarë dhe grekë e bëri të pamundur ndërtimin e një dialogu të qëndrueshëm, duke e lënë bashkëpunimin të mbështetej vetëm në nisma *ad hoc*, si ajo e Komitetit të Janinës. Për më tepër,

² Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances* (Ithaca: Cornell University Press, 1987), 21-26.

³ Shih: Robert O. Keohane dhe Joseph S. Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition* (Boston: Little, Brown, 1977); Robert Axelrod, *The Evolution of Cooperation* (New York: Basic Books, 1984).

⁴ Anthony D. Smith, *The Ethnic Origins of Nations* (Oxford: Blackwell, 1986). Shih edhe Walker Connor, *Ethnonationalism: The Quest for Understanding* (Princeton: Princeton University Press, 1994); Rogers Brubaker, *Nationalism Reframed: Nationalism and the National Question in the New Europe* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996).

përplasjet për territor në vilajetin e Janinës, të pretenduara nga të dy palët, e bënë çdo afrim afatgjatë thujse të pamundur. Pretendimet greke mbështeteshin në praninë e popullsisë së krishterë ortodokse, e cila përfshihej automatikisht në përfytyrimin e kombësisë greke. Ndërkohë, në kontekstin shqiptar, përkatësia fetare nuk përkonte domosdoshmërisht me përkatësinë kombëtare, pasi shqiptarët identifikoheshin si myslimanë, ortodoksë dhe katolikë. Kjo përbërje e larmishme e vështirësonte përdorimin e fesë si kriter të vetëm për përcaktimin e kufijve etnikë, duke thelluar përplasjet mes dy projekteve nacionaliste.

Për rezultate konkrete në kontekste krizash, rëndësi të veçantë merr ndërthurja midis bashkëpunimit emergjent (*ad hoc cooperation*) dhe atij të institucionalizuar (*institutionalized cooperation*). Krizat mund të gjenerojnë forma të përkohshme koordinimi, por në mungesë të institucioneve rajonale dhe të një vizioni të përbashkët, këto nisma mbeten të brishta dhe kalimtare.

Ndryshe nga Evropa Perëndimore pas Luftës së Dytë Botërore, ku u ngritën struktura të qëndrueshme bashkëpunimi (siç ishte Bashkimi Evropian), në Ballkanin e fundshekullit XIX nuk u krijua asnjë arkitekturë rajonale që të mundësonte bashkërendimin e interesave, një boshllëk që paracaktoi dështimin e përpjekjeve për dialog midis palës shqiptare dhe asaj greke.

Nga ana tjetër, krizat shpesh gjenerojnë efekte polarizuese, duke forcuar identitetet kombëtare dhe ndarjet ideologjike.⁵ Në këtë kontekst, ajo lindore përshpejtoi artikulin e projekteve shtetformuese në rajon: shqiptarët themeluan Lidhjen e Prizrenit, bullgarët siguruan mbështetje për autonomi, ndërsa grekët intensifikuan pretendimet territoriale mbi të ashtuquajturat “toka të shenjta”, në përputhje me projektin e *Megali Idesë*. Në vend të një bashkëpunimi institucional, këto zhvillime ushqyen konkurrencën territoriale dhe përjashtimin reciprok të “tjetrit” si aktor legjitim politik.

Kriza Lindore shërben kështu si një laborator historik për të kuptuar kufijtë e bashkëpunimit në një mjedis të fragmentuar ideologjikisht

⁵ Barry Buzan & Ole Wæver, *Regions and Powers: The Structure of International Security* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 40-82.

dhe institucionalisht. Rasti shqiptaro-grek ndriçon tensionin midis interesave strategjike dhe barrierave identitare, duke ofruar një shembull të qartë sesi nacionalizmat konkurrues mund të minojnë çdo mundësi për ndërtim të rendit të përbashkët politik.

Premisat dhe bisedimet shqiptaro-greke: nga afrimi diplomatik te dështimi politik

Kushtet historike dhe kulturore që favorizuan afrimin

Në vitin 1877, në kulmin e krizës osmano-ruse, figura të dalluara të elitës nacionaliste shqiptare në vilajetin e Janinës themeluan Komitetin Krahinor të Janinës, nën drejtimin e Abdyl Frashërit. I arsimuar në Gjymnazin “Zosimea” dhe me përvojë politike si deputet i Janinës në Parlamentin Osman, Frashëri mishëronte një qasje pragmatike ndaj çështjes kombëtare, të përqendruar në mbrojtjen e tërësisë territoriale shqiptare përmes afrimit me aktorë rajonalë përballë rrezikut të përbashkët. Përtej përkatësisë së tij fetare si bektashi – një tarikat që në kontekstin shqiptar shpesh ka vepruar si urë ndërmjet komuniteteve myslimane dhe të krishtera – ai e përfytyronte nacionalizmin si një projekt gjithëpërfshirës, i mbështetur në përkatësinë gjuhësore dhe territoriale, që synonte të tejkalonte ndarjet fetare në funksion të një identiteti kolektiv shqiptar. Njohja nga afër e realitetit të përbashkët me grekët në vilajetin e Janinës, si dhe përvoja e bashkëjetesës në një hapësirë të përzier etnike dhe fetare, e bënë atë mbështetës të një bashkëpunimi të mundshëm me Greqinë, pavarësisht dallimeve ideologjike dhe interesave të ndryshme.

Ndërveprimi shqiptaro-grek ushqej ndërkaq nga kontakte të vazhdueshme kulturore dhe arsimore. Janina, si qendër administrative dhe urbane me përzierje etnike dhe fetare, përbënte një hapësirë bashkëjetese, ku shqiptarët dhe grekët ndanin jo vetëm hapësirën publike, por edhe institucione arsimore. Gjymnazi “Zosimea” në Janinë ishte një prej tyre, ku figura të rëndësishme të nacionalizmit shqiptar sikurse vetë Abdyl Frashëri, kishin marrë dhe do të merrnin formim intelektual. Përkthimet, botimet në greqisht dhe shqip, si dhe rrjetet e intelektualëve të formuar në këto institucione, krijuan një bazë kulturore

që, mund t'i paraprinte afrimeve politike.⁶ Nga ana tjetër, në diskursin e qarqeve intelektuale të kohës, ishte artikuluar ideja e prejardhjes së përbashkët, që i sillte shqiptarët dhe grekët më afër në aspektin historik dhe kulturor. Kjo ide, ndonëse jo gjerësisht e pranuar, përdorej si bazë për të përligjur bashkëpunimin politik dhe për të tejkaluar ndarjet etnike, në një kohë kur përcaktimi i identitetit kombëtar ishte ende në proces formësimi.⁷ Këto zhvillime tregojnë se bashkëpunimi shqiptarogrek nuk ishte thjesht një utopi diplomatike, por mbështetej në rrënjë reale të jetës urbane dhe kulturore të rajonit.

Në këtë klimë bashkëjetese kulturore dhe arsimore, ku ndërveprimi kishte marrë formë konkrete në jetën publike dhe diskursin intelektual, nisën të shfaqen edhe përpjekje politike për afrime taktike. Kjo ishte veçanërisht e dukshme në rrethet nacionaliste shqiptare që vepronin në Janinë, të cilat e shihnin Greqinë si një aleat potencial përballë sfidave të përbashkëta të kohës, siç ishte frenimi i zgjerimit sllav. Abdyl Frashëri ishte i vetëdijshëm se, përveç armiqësisë tradicionale ndaj Perandorisë Osmane, grekët kishin interesa që përkonin me ato shqiptare. Në këtë frymë, bashkëpunimi mes tyre shihej gjithashtu si një strategji për të tërhequr vëmendjen e Fuqive të Mëdha, të cilat ishin në përgjithësi mbështetëse të Greqisë (sikurse Britania e Madhe) dhe për të ndërtuar një përfaqësim të përbashkët përpara ndërkombëtarëve, në një moment kur riformatimi territorial i rajonit ishte në diskutim e sipër.⁸

Sa i përket Greqisë, ndonëse e dobët ushtarakisht dhe ekonomikisht, ajo shpresonte të përfitonte nga trazirat për të realizuar aspiratat territoriale, në vilajetin e Janinës dhe atë të Manastirit. Në këtë drejtim, ajo e vlerësonte elementin shqiptar si faktor kyç në një kryengritje të mundshme anti-osmane. Konsulli grek në Shkodër, Epaminondas Mavromatis, raportonte se për një lëvizje të suksesshme në Epir, pjesëmarrja shqiptare ishte e domosdoshme, për shkak të qëndrimit

⁶ Nathalie Clayer, *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar: Lindja e një kombi me shumicë myslimane* (Tiranë: "Përpjekja", 2009), 94-106; 176-183.

⁷ Ledia Dushku, "The Vilayet of Ioannina in Front of Hellenism", *Südost-Forschungen* 78 (2019), Institute for East and Southeast European Studies Leibniz: 2020, 84-85. <https://doi.org/10.1515/sofo-2019-780106>

⁸ Ledia Dushku, *Kur historia ndau dy popuj fqinj. Shqipëria dhe Greqia (1912-1914)* (Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Historisë, Tiranë: Kristalina-KH, 2012), 41.

pasiv që popullsia e krishterë në vilajetin e Janinës, mbante ndaj luftës.⁹ Për më tepër, arvanitasit brenda Greqisë, me rrënjë arbërore dhe lidhje kulturore-historike me hapësirën shqiptare, kishin një ndikim të konsiderueshëm në politikën greke të kohës. Një pjesë e qenësishme e tyre kishin pozicione të larta veçanërisht në administratën ushtarake dhe e shihnin bashkëpunimin me shqiptarët si të mundshëm dhe të dëshirueshëm.¹⁰

Në sfondin e këtyre zhvillimeve, mes shqiptarëve dhe grekëve u zhvilluan bisedime për organizimin e një kryengritjeje të përbashkët anti-osmane në vilajetin e Janinës, në zona me rëndësi strategjike. Këto bisedime, që përfaqësojnë kulmin e përpjekjeve për bashkëpunim ndërmjet dy fqinjëve gjatë Krizës Lindore, tregojnë se bashkëpunimi nuk mbeti vetëm në nivel deklarativ, por mori formën e një koordinimi konkret politik dhe ushtarak.

Bisedimet politike dhe kufijtë e bashkëpunimit

Kontakti i parë midis aktorëve politikë shqiptarë dhe atyre grekë u vendos në verën e vitit 1877, përmes bisedimeve të zhvilluara në Janinë dhe Korfuz, të cilat u pasuan në varësi të ecurisë së luftës ruso-osmane, nga kontakte të tjera në Stamboll dhe sërish në Korfuz në dhjetor të 1877 dhe shkurt të vitit 1878.¹¹ Palët ndanin bindjen se zgjerimi i ndikimit rus dhe krijimi i një sfere të re sllave në Ballkan përbënte një kërcënim të përbashkët. Bisedimet u zhvilluan ndërmjet përfaqësuesve të Komitetit të Janinës dhe më pas atij të Stambollit, ku dallon Abdyl Frashëri e Mehmet Ali Vrioni, si edhe përfaqësuesve të diplomacisë dhe politikës greke sikurse konsulli në Shkodrë, Mavromatis dhe deputeti Stefanos Skulidis.

Shpejt u kuptua se ajo që dukej si bazë e mundshme bashkëpunimi strategjik, u përplas me një mospërputhje të thellë mbi çështjen territoriale, veçanërisht për statusin e Epirit, hapësirë që pretendohet nga të dyja palët si pjesë e projekteve kombëtare respektive. Gjatë

⁹ Basil J. Photos, *Lost Opportunities for Greek-Albanian rapprochement*, Illinois: Euclid Publishing Company Prospect Heights, 1997, Letër e Mavromatisit për Trikupisin, Janinë, 14 korrik, 1877, 45.

¹⁰ L. Dushku, *Kur historia ndau dy popuj fqinj...*, 40.

¹¹ Për një trajtim të zgjeruar të bisedimeve shqiptaro-greke në vitet 1877-1878 shih: L. Dushku, *Kur historia ndau dy popuj fqinj. Shqipëria dhe Greqia...*, 39-51.

negociatave, pala greke propozoi modele bashkëqeverisjeje të frymëzuara nga dualizmi i Perandorisë Austro-Hungareze, por me premisën që Epiri duhej t'i bashkëngjitej Greqisë. Delegacioni shqiptar, nën drejtimin e A. Frashërit, nuk e kundërshtoi idenë e krijimit të një mbretërie dualiste, por ai refuzoi çdo projekt që nënkuptonte shkëputje tërësore të Epirit nga Principata Shqiptare, për krijimin e së cilës kërkohej mbështetja e Greqisë.

Ecuria e bisedimeve tregoi qartë kufijtë e bashkëpunimit në kushte krize. Në mungesë të një marrëveshjeje mbi të ardhmen politike të territoreve dhe pa një konsensus ideologjik mbi subjektin kombëtar të tjetrit, bashkëpunimi u rrëzua. Për Greqinë, Epiri përbënte pjesë thelbësore të “tokave të shenjta” të identitetit grek dhe çdo kompromis mbi këtë rajon perceptohej si tradhti ndaj projektit kombëtar. Ky i fundit përmbledhej në doktrinën e *Megali Idesë*, linjë e politikës së jashtme greke që prej vitit 1844, kur u artikulua për herë të parë nga kryeministri i kohës Ioannis Kolettis. Në thelb të kësaj doktrine ishte bashkimi i të gjitha territoreve që dikur ishin pjesë e Perandorisë Bizantine.¹² Ideja e “tokave historike” ishte e lidhur ngushtë me përfytyrime romantike të identitetit helen, me tone të qarta ekspansioniste, çka përjashtonte mundësinë e një bashkëjetese politike me kombësi të tjera në ato hapësira. Brenda këtij kuadri, bashkëpunimi me shqiptarët shihej si një mjet i përkohshëm, i kontrolluar dhe i instrumentuar sipas interesit afatshkurtër grek, pa qëllim ndërtimin e një partneriteti të qëndrueshëm.

Përkushtimi për jetësimin e *Megali Idesë* ishte faktori kryesor që ndikoi në qëndrimin përjashtues të Greqisë ndaj shqiptarëve. Edhe pse presioni i Fuqive të Mëdha për ruajtjen e *status quo-së* mbeti i pranishëm, ishte pikërisht kjo doktrinë nacionaliste që pengoi konkretizimin e bashkëpunimit. Në prag të negociatave të shkurtit 1878, kryeministri grek shprehej me shqetësim për mundësinë e armatosjes së shqiptarëve, të cilët evidentonte ai “kontestonin tokën greke” dhe mund të dilnin me kërkesa të reja pas çdo lëvizjeje të përbashkët.¹³ Në këtë kontekst, aleanca shqiptaro-greke mbeti një projekt diplomatik i papërmbushur.

¹² Në lidhje me *Megali Idenë* dhe ndikimin e saj në vilajetin e Janinës shih: L. Dushku, “The Vilayet of Ioannina in Front of Hellenism”, 71-79.

¹³ Evangelos Kofos, “Greek reaction to developments leading to the Albanian League of Prizren”, në: *Balkan Studies*, No. 2, Thessaloniki: 1982, 354.

Bisedimet, të ndërtuara më shumë mbi përllogaritje afatshkurtra sesa mbi një partneritet të qëndrueshëm rajonal, ishin të destinuara të dështonin, pavarësisht lëshimeve të arsyeshme që pala shqiptare mori përsipër të bënte.

Shqiptarët nga ana tjetër, e konsideronin Janinën një qendër të pazëvendësueshme kombëtare, politike e kulturore. Në mungesë të shtetit, ruajtja e integritetit territorial dhe sigurimi i autonomisë të njohur ndërkombëtarisht, ishin objektiva kyç. Vizioni kombëtar shqiptar, ndonëse më pak i institucionalizuar në momentin për të cilin flasim, krahasuar me atë grek, ishte i ndërtuar mbi narrativa të forta historike dhe kulturore, që nuk lejonin fleksibilitet për kompromise territoriale, të qëndrueshëm dhe afatgjatë. Në këtë kuptim, përkufizimi i hapësirës etnike shqiptare përfshinte territore të mbivendosura me pretendimet greke, gjë që e bënte bashkëpunimin delikat e të pasigurt. Ndërsa pala greke mbështeste pretendimet e saj mbi trashëgiminë historike të Perandorisë Bizantine, ajo shqiptare hezitonte të pranonte çdo formulë që mund të perceptohej si nënshtrim ndaj interesave greke. Këto pozicione përjashtuese nga të dy fqinjët përfaqësojnë atë që teoricienët e nacionalizmit e identifikojnë si papajtueshmëri midis narrativave etno-historike dhe diplomacisë funksionale.¹⁴

Në thelb, dështimi politik qëndronte në faktin se palët nuk arritën të konkretizonin një platformë të përbashkët mbi ndarjen e kombësisë dhe territoreve të pretenduara, garancitë për krijimin e një subjekti politik shqiptar (Principata Shqiptare), si dhe formën e mundshme të bashkëqeverisjes. Ndërsa përfaqësuesit e Komitetit Ndërkrahinor të Janinës synonin krijimin e një principate autonome edhe në kuadër të një shteti dualist shqiptaro-grek që do të përfshinte territoret e pretenduara të vilajetit të Janinës, pala greke nuk ishte e gatshme të pranonte një formë të tillë të organizimit politik, përveçse një bashkëpunimi

¹⁴ Ky lloj tensioni midis narrativave historike kombëtare dhe nevojës për diplomaci funksionale është trajtuar nga teoricienët të nacionalizmit si Rogers Brubaker dhe Anthony D. Smith, të cilët theksojnë se identitetet etnike të ndërtuara mbi kujtesën historike kolektive shpesh e vështirësojnë arritjen e kompromisit në kontekste shumë-kombëshe dhe konfliktuale. Shih: Rogers Brubaker, *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996); Anthony D. Smith, *National Identity* (Reno: University of Nevada Press, 1991).

të përkohshëm dhe të kufizuar në kuadër të një kryengritjeje lokale. Kjo asimetri në pritshmëri dhe mungesa e vullnetit për kompromis e bënë të pamundur kalimin nga dialogu diplomatik në një marrëveshje politike të qëndrueshme. Kështu, bashkëpunimi shqiptaro-grek gjatë Krizës Lindore përfundoi si një përpjekje e fragmentuar, e kushtëzuar nga interesa afatshkurtra, pa mundur të materializohej në një aleancë funksionale rajonale.

Përfundime

Kriza Lindore e viteve 1875-1878 përfaqëson një rast paradigmatic për të kuptuar tensionin ndërmjet interesave të përbashkëta strategjike dhe ndarjeve ideologjike në Ballkanin osman. Ajo konfirmon premisën teorike se rreziku i jashtëm mund të gjenerojë impulse për bashkëpunim emergjent, siç ndodhi me afrimin e përkohshëm shqiptaro-grek përballë kërcënimit të ekspansionit sllav dhe rikonfigurimit territorial. Megjithatë, mungesa e një kornize institucionale, mosmarrëveshjet mbi përfaqësimin dhe sovranitetin, si dhe frika nga instrumentalizimi e bënë të pamundur kalimin nga koordinimi taktik në një partneritet të qëndrueshëm. Bisedimet shqiptaro-greke (1877-1878) ilustrojnë qartë tensionin ndërmjet bashkëpunimit të diktuar nga rrethanat dhe strukturave ideologjike të rrënjësura, të mbështetura në narrativat etno-historike dhe përfytyrimet ekskluzive të kombit. *Megali Idea* në anën greke dhe vizioni i tërësisë etnike në anën shqiptare, krijuan një asimetri të pakalueshme në pritshmëritë për territorin dhe subjektin politik.

Mungesa e mekanizmave të besueshëm dhe e kapitalit diplomatik e bëri gjithashtu të pamundur ndërtimin e një aleance të qëndrueshme, pavarësisht rrethanave objektive që e favorizonin atë. Në dallim, koordinimi politik dhe ushtarak midis aktorëve sllavë (Serbia, Bullgaria dhe Mali i Zi) u konkretizua më qartë, përmes mbështetjes ruse dhe marrëveshjeve të formalizuara. Kjo nxjerr në pah rëndësinë e strukturave institucionale dhe mbështetjes ndërkombëtare për suksesin e projekteve bashkëpunuese.

Dialogu shqiptaro-grek gjatë Krizës Lindore mbetet domethënës jo vetëm për të kuptuar dështimin e aleancave rajonale në shek. XIX, por edhe për të reflektuar mbi pengesat ideologjike që vazhdojnë të

frenojnë bashkëpunimin në rajon sot. Ngjashmëri të qarta shfaqen në dialogun Kosovë-Serbi, ku edhe pse ekziston interes për stabilitet, strukturat e thella ideologjike dhe narrativat përjashtuese vazhdojnë ta vështirësojnë ndërtimin e një partneriteti të qëndrueshëm.